

ГЕНДЕРНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРСТВА

У даному дослідженні застосування гендерного підходу до аналізу проблем лідерства дає змогу оцінити наявні гендерні дослідження політичного лідерства. Виявляється, що традиційно лідерство як соціально-психологічний феномен вивчалось майже без врахування статі, тому що лідерська роль апріорі вважалась маскулінною. Наводиться аналіз гендерних досліджень політичного лідерства, які з'являються, починаючи з середини 1970-х років. Обґрунтовується в результаті аналізу гендерних досліджень політичного лідерства твердження про те, що зумовлена гострою необхідністю переосмислити поліваріантність картин глобалізованого світу та місце в ньому жінки, потреба в гендерних дослідженнях зростає.

Ключові слова: гендерні дослідження; політичне лідерство; паритетна демократія; теорії гендерного лідерства; маскулінність; фемінність; андрогінність; гендерна рівність.

Останнім часом для пояснення політичного процесу дедалі частіше використовують гендерний підхід. Без його використання, тобто без з'ясування специфічної ролі жінок й чоловіків у сучасному політичному житті, неможливо здійснювати будь-яке серйозне політологічне дослідження. Проблеми формування гендерної рівності, які активно обговорює українське суспільство і яке стосуються всіх сфер його функціонування, активно увійшли до сфери української політичної науки.

Оцінка загальних проблем політики, економіки і культури, а також запропоновані нові рішення зможуть забезпечити реальне залучення жінок до перебудови гендерної системи та демократичне реформування суспільства.

За таких обставин важлива підготовка жінок-лідерів, які зможуть сприяти становленню паритетної демократії в Україні. У нових умовах лідерські риси жінка виявляє передусім, забезпечуючи матеріально сім'ю. Жінка долає життєві негаразди, стає фактично головою і годувальником сім'ї. Це повільно, але ґрунтовно підготовлює визнання ролі жінки-лідера не тільки в сім'ї, а й у суспільстві та в державі. Проте подібний процес не спостерігається у владних структурах, де доля і роль жінок різко знизилась.

Саме недостатнім науковим вивченням політичного лідерства жінок визначається актуальність даної статті.

Метою дослідження авторка обирає гендерні дослідження політичного лідерства.

Застосування гендерного підходу до аналізу проблем лідерства дає змогу оцінити наявні гендерні дослідження політичного лідерства.

Лідер (англ. leader – вождь) – авторитетний член організації або малої групи, особливий вплив якого дозволяє йому відігравати істотну роль у соціальних процесах, ситуаціях. Лідер – особа, яка здатна впливати на інших з метою інтеграції спільної діяльності, що спрямована на задоволення інтересів даного суспільства.

Лідерство – це своєрідна соціально-історична потреба людей в організації своєї діяльності. У сучасній політології воно не має однозначного тлумачення. Існує кілька різних підходів до визначення лідерства: «вплив, авторитет, влада і контроль над іншими» (Едінгер); своєрідне підприємництво, що здійснюється на політичному ринку, де «підприємці» у конкурентній боротьбі обмінюють свої соціальні програми і способи розв'язання суспільних завдань на керівні посади (Опенгеймер, Фроліх та ін.); символ спільності й зразок політичної поведінки групи, здатний реалізувати її інтереси з допомогою влади (Амелін, Баталов); набір особистісних соціально-психологічних якостей лідера (Херманн, Дженнінгс); «функція певної ситуації» (Рісмен, Фромм) [6, с. 49].

Політичне лідерство – це суспільно-політичний інститут (процес), за якого одна, а іноді й декілька осіб беруть на себе роль глави, керівника, провідника певної соціальної групи, політичної партії, громадсько-політичної організації чи руху, держави або суспільства в цілому.

Політичний і лідер трактується в політології як керівник держави, партії, громадсько-політичної організації, руху, певної громади тощо; як популярний і впливовий учасник суспільного життя, який визначально впливає на нього, консолідує зусилля людей для досягнення спільної мети.

Традиційно лідерство як соціально-психологічний феномен вивчалось майже без врахування статі, тому що лідерська роль апріорі вважалась маскулінною. На керівних державних посадах, а також у масових громадсько-політичних організаціях, партіях в основному перебувають чоловіки, які й формують політику держави в її власне «чоловічому вбранні». Проте логічно припустити, що жінка-політик зможе більш компетентно оцінити проблеми жінок, що вона буде більш розумно, більш чутливо, більш адекватно представляти жіночу частину населення. Оскільки кожний конкретний політичний лідер не може рівною мірою враховувати і «свої» і «не свої» гендерні інтереси,

набуває актуальності проблема пропорційної представленості в політиці лідерів як чоловічої, так і жіночої статі.

Що стосується гендерних досліджень політичного лідерства, то вони з'являються, починаючи з середини 1970-х років, в рамках різних теорій, які можна поділити на три групи: 1) гендерний фактор вважається основним у сприйнятті лідерства; 2) особистісна позиція вважається фактором, що визначає сприйняття лідерства; 3) вважаються однаково важливими обидва зазначені фактори [4, с. 90].

Гендерна рівність є однією з ознак правової держави. Держава зобов'язана забезпечувати дотримання прав людини, передбачених міжнародним законодавством.

Концепція і практичне застосування гендерної рівності є центральними поняттями сталого розвитку суспільства. У гендерній рівності не йдеться про питання жінок. Мова йде про рівну участь чоловіків та жінок у покращенні умов як їхнього власного життя, так і життя громади.

Термін «паритетна демократія» утвердився в українській соціогуманітарній аналітиці, в той час, як у західноєвропейських та північноамериканських наукових роботах більш уживаним є відповідник «гендерна демократія». Отже, під гендерною демократією розуміємо систему волевиявлення жіночої та чоловічої статі у громадянському суспільстві як рівних між собою у правах і можливостях, закріплених й реально забезпечених у політико-правових принципах, діях, створенні суспільних і державних структур з урахуванням гендерних інтересів і потреб. «Гендерна демократія передбачає утвердження рівності прав, свобод, обов'язків, відповідальності й шансів чоловіків і жінок у життєдіяльності суспільства, держави і самотворенні власної особистості» [8, с. 49]. Фактично, це смислове визначення глибинної суті гендерної демократії дозволяє сформулювати сутність і акценти визначення паритетна демократія, оскільки останнім часом ці поняття активно і паралельно використовуються в аналітичній літературі. Отже, за словниковим визначенням, паритетна демократія – це «політико-правова форма організації соціально-статевих відносин у суспільстві, за якої жінки і чоловіки мають рівний правовий та політичний статус і як рівноправні представлені й здійснюють діяльність у гендерно збалансованих органах влади та управлінських структурах» [8, с. 49].

Концептуальні підходи до гендерних проблем лідерства поділяються на дві основні категорії, у напрямку яких проводиться дослідження: група дійових взаємовідносин і група інтимних стосунків.

За способом отримання даних дослідження виділяються три групи: отримані в лабораторних умовах; у польових умовах, в організаціях або у реальних сім'ях чи парах; а також виділені шляхом математичного аналізу при узгодженні даних двох перших груп (Долбінс, Плету, Іглін Джонсон, Каран, Махіяні).

Пошук причин гендерної диспропорції лідерства ведеться за п'ятьма напрямками. До першого відносяться традиційні для психології теоретичні підходи: когнітивізм, біхевіоризм, фрейдизм. Другий напрямок пов'язаний з біологічними чинниками. Третій – зі

статевими. До четвертого відносяться власне гендерні теорії лідерства. Нарешті, до п'ятого – роботи, що не мають чіткої пропорції щодо статевих ознак.

Домінування гендерних чинників над лідерською позицією визнавали багато дослідників лідерства, а саме:

- концепція гендерного потоку (Б. Гутек), відповідно до якої сприйняття лідера залежить, передусім, від його статі;

- теорія гендерного добору лідерів (Дж. Боумен, С. Суттон): необхідність для жінки демонструвати більшу компетентність, ніж чоловіки, щоб зайняти керівну посаду;

- концепція токенизму (Р. Кентер). Токен – означає «символ», тобто люди, які за своїм расовим і гендерними ознаками кількісно лише символічно подані у групі домінантів. Своє несприятливе становище токени компенсують, використовуючи так званий «вражаючий менеджмент», одним з проявів якого є інтеграція, тобто спроможність бути привабливою для інших людей, домагатися їхніх симпатій. Як правило, останнє стосується жінок;

- теорія андрогінії (Дж. Спенс, С. Бем). Для пояснення відсутності відмінностей між лідерами різної підлоги залучається ідея андрогінії. Джудіт Спенс із колегами розглядала андрогінність як комбінацію показників високої маскуліності й високої фемінності [10], а Сандра Бем представляла її як баланс між цими двома категоріями [8]. Андрогінності віддавали перевагу перед маскуліністю й фемінністю, і теорія андрогінного менеджменту А. Сердженга, приміром, затверджувала, що ефективний лідер повинен переймати краще, що є в якостях іншої статі, і інтегрувати чоловічі й жіночі характеристики [5].

- робить спробу пояснити відсутність різниць між лідерами різної статі;

- прихильники фрейдизму (Я.Джорстад) традиційно пояснювали жіноче лідерство як прояв неповноцінності жінок, що заздрять чоловікам.

Домінування лідерської позиції над гендерним фактором визнавали такі теорії:

- ситуаційно-посадовий підхід (Р.Хауз, Дж. Хант) на перше місце ставить становище людини, а не її стать. Тому жінки, які мають владу, говоритимуть подібно до чоловіків, одержуючи у спадок їхню домінантність;

- статусна теорія (Дж.Бергер) стверджує, що чоловік – високостатусний і провідний, жінка ж – низькостатусна;

- біхевіористська динамічна модель (Г. Граен, Б. Басс, Дж. Хант), або LMX, тісно пов'язана з уявленням про високотрансформаційного лідера, який формує унікальні взаємовідносини з кожним підлеглим;

- вірогіднісна модель (Ф. Фідлер, К. Шнейер), яка вважає гендерний фактор і лідерську позицію рівнодійними;

- концепція інформаційної обробки і теорія схем (Д. Гамільтон, С. Тейлор, Дж. Крокер) виділяє гендерний стереотип і лідерський стереотип;

- соціально-рольова теорія гендерних відмінностей (Е. Іглі).

Звертають на себе увагу концепції Б. Гутека, Дж. Ноумена, Р. Кентера, згідно з якими гендерний фактор вважається основним у визначенні лідера. Для пояснення того, що не існує відмінностей між лідерами різної статі, використовується, зокрема, ідея андрогінії (найвідоміші теоретики – Дж. Спенс і С. Бем). А-теорія андрогінного менеджменту (А. Серджент) стверджує, що ефективний лідер повинен перейняти найкраще, що є у лідера-чоловіка і лідера-жінки.

Водночас існують дослідження, в яких усприяттї політика підкреслюється значення обох факторів – гендерного і лідерської позиції. Це, передусім, соціально-рольова теорія гендерних відмінностей лідерів. Згідно з нею (Е. Іглі), для лідера-чоловіка і лідера-жінки важливо, по-перше, відповідати гендерному стереотипу; по-друге, роль лідера висуває до них і загальні вимоги.

Серед сучасних досліджень гендерних проблем виділяються праці Н. Лавриненко, М. Палуді, І. Жерьобкіної (жіноче політичне підсвідоме), Т. Мельник, О. Скар та інших, у яких аналізуються гендерні ролі і стереотипи, але не вивчаються проблеми формування іміджу політичного лідера.

Суспільна, політична активність жінок дає найбільший ефект, коли жіноче лідерство поєднується з постійним тиском на владні структури і впливом на суспільну свідомість. Гасло, яке в відкритій чи закритій формі приймають більшість виборців про те, що «інтереси жінок можуть і повинні представляти та захищати тільки жінки» [2], лише на перший погляд здається розумним. Такі, твердження формують ставлення до гендерної проблеми, яке негативно впливає на її розв'язання. Жіноче лідерство повинно стати політичною метою, особливо якщо йдеться про участь у владних відносинах. У тім і тут важливо залучити до процесу усе суспільство, а не тільки його жіночу частину.

Застосування гендерного підходу до аналізу проблем лідерства дає змогу визначити те, що дозволяє і заперечує суспільство людині в системі влади і політичної субординації відповідно до її статевої належності [3, с. 17–19]. Зважаючи на варіативність поняття гендер, зауважимо, що сам підхід охоплює декілька напрямів, які визначають теоретичний ракурс проблеми гендерних аспектів політичної діяльності:

- гендерно-чуттєвий напрям зосереджує увагу науковців на дослідженні індивідуальної різниці та різниці в системі поглядів чоловіків і жінок, за умови що, їхні статусні статеві ознаки визначають як рівні [7, с. 20; 4];

- гендерно-нейтральний підхід визнає статево-рівність тільки в ситуації відсутності або мінімальної ваги гендерної різниці і відповідних ціннісних орієнтацій [9, с. 55; 4];

- гендерно-стереотипний напрям повністю визнає гендерні відмінності й ними пояснює нерівність статей та їх можливостей в політичному процесі [1, с. 176–180; 13].

Інтерпретація власної політичної участі відображає два можливих підходи до жіночого політичного лідерства і оцінки його ефективності. Перший, умовно названий «професійний» або гендерно-нейтральний підхід, ідеологічно пов'язаний з ліберальним напрямом

у світовому жіночому русі, заснований на визнанні принципів гендерної рівності та відсутності гендерних відмінностей у політичній сфері. Подолання структурних і ситуативних бар'єрів сприяє, на думку його прихильників, подоланню маргіналізації жінок в політиці і дозволяє їм повноправно, тобто однаково з чоловіками, брати участь у політиці. Тому орієнтиром у їхній політичній діяльності має бути передусім професіоналізм і пошук партійно-політичних союзників. Другий, «материнський» або гендерно-чуттєвий підхід, акцентує увагу на гендерних відмінностях у перевагах, цінностях, пріоритетах і стратегіях жіночополітиків і особливу роль та призначення жінок у владі [6].

На думку прихильників гендерно-нейтрального підходу, в політиці не може і не повинно бути ні особливих жіночих інтересів, ні жіночого типу лідерства (і відповідно ніякої специфічної ролі жінки в політиці). Заперечення потреби проводити спеціальну політику з урахуванням гендерних розбіжностей артикулюється переважно як небажання понизити планку своїх політичних амбіцій. Оскільки «особливі» жіночі інтереси асоціюються в суспільній свідомості або з досвідом радянського патерналізму, або із суто жіночою відповідальністю за «неосяжну» соціальну сферу, то політика з «жіночим обличчям» виявляється, в їхніх очах, тотожна слабкості, деякій збитковості, неповноцінності та другорядності.

Політики – «професіонали» заперечують наявність дискримінації і гендерної напруги в політичних інститутах. На їх думку, згадування дискримінації має зв'язок з радянським емансипованим минулим, коли практика партійно-номенклатурного висунення і квотування дискредитувала ідею жіночого лідерства. Цей тип відтворював образ слухняного, залежного політика.

Прихильники першого підходу вважають, що політична участь жінок як проблема не актуальна. Збільшення кількості представництва жінок, на їхню думку, не змінить характеру влади, оскільки самі собою жінки не вносять специфічно позитивного бачення проблем і не сприяють ухваленню соціально значущих рішень.

На протипагу першому підходові, прихильники другого, наполягають на тому, що жінки мають особливі інтереси і свою природу можуть змінити характер всієї політичної влади в країні [6]. Гендерно-чуттєва інтерпретація жіночого політичного лідерства ґрунтується на есенціалістській концепції особливої, біологічно визначеної жіночої сутності. Їхні політичні стратегії побудовані на ідеології «жінка-мати» і «жінка-господиня дому». Відповідно під особливою «місією» жінок у політиці розуміють традиційну сферу жіночої компетентності – соціальну і сімейну політику. Закріплюючи одноосібну відповідальність за негаразди в цій сфері за жінками, «жінки-господині» оголосили чоловіків нездатними вирішувати питання через їхню природу.

Відмінною рисою публічної риторики «жіночогосподинь» стало визнання «другорядності» і сфери свого впливу, і власної ролі. Поділяючи тезу про те, що соціальна орієнтованість жіночої політики доводиться світовим досвідом жіночого представництва, прихильники цього підходу прагнуть відповідати

традиційним очікуванням і навіть наполягають на підтриманні встановлених відносин субординації, не претендуючи на владу більшу, ніж їм відведено гендерною системою. Вони вважають, що жінкам потрібно йти в політику не для того, щоб боротися з чоловіками, а для того, щоб допомогти останнім подивитися на проблему очима жінки. Публічне наголошення своєї залежності, на їхню думку, має сприяти успішності передвборчої стратегії в умовах традиційної гендерної культури України.

Цікаво, що характерною ознакою їхньої риторики стало «визнання нетиповості» професійної кар'єри політика для жінки. Визнаючи особливий образ і роль «політика з жіночим обличчям», вони вважають, що потрібно підтвердити стійкість стереотипних гендерних норм для решти жінок [6]. Оскільки жіноча політична участь – радше виняток із загального правила, то таку модель життєвої самореалізації навряд чи можна пропонувати іншим жінкам.

Жінки-політики першої «професійної» групи, які заперечують гендерну специфіку власної політичної участі, врешті виступають за зміну гендерної системи, відкидаючи традиційно приписані моделі життєвих стратегій для жінок. Ефективна стратегія політичної участі, на їхню думку, заперечує наголошування статеві різниці та виокремлення специфічно жіночих проблем. «Жіночі» політики другої групи виходять з біологічно визначеної «натуралізованої» гендерної ролі. Лідерство, що визнається як суто маскулінна якість, має або маскуватись в публічній сфері, або від нього слід відмовитись, віддаючи себе під захист і опіку «справжніх» сильних політиків.

Проаналізувавши проблему партійного лідерства в гендерному вимірі, можна констатувати, що у підготовці жінок-лідерів існує ряд проблем:

- у минулому, можливим було проходження сходинок лідерства в школі (наприклад, комсомол), у вузі, на виробництві (партія, профспілки);
- просування жінок службовою драбиною та їх політична кар'єра забезпечувались спеціальною політикою партії і держави;
- у наш час ніхто не підтримує жінок-лідерів на державному рівні;
- програми, обмежені та невідомі більшості жінок, а тому помітно не впливають на ситуацію;
- позаурядові організації дають шанси виявляти і формувати лідерські риси у жінок, але їх вплив обмежений;
- партії не виявляють особливого інтересу до проблеми жіночого лідерства, вважаючи його безперспективним.

Проте логічно буде припустити, що жінка-політик зможе компетентніше оцінити проблеми жінок, що вона адекватно представлятиме саме жіночу частину населення. Зрозуміло, що для цього жінка-політик повинна мати позитивний імідж, який відповідає рівню політичної свідомості сучасного суспільства.

Конструктивне поєднання гендерних ролей в політичній діяльності, пропорційна представленість в ній лідерів від жінок і чоловіків суттєво збагачує суспільство, стимулює його творчу енергію, оптимізує процес прийняття рішень. Необхідно також брати до

уваги, що інтереси тієї чи іншої соціальної групи можуть бути належно враховані, якщо їх представники становитимуть не менше як 30 відсотків від загальної чисельності осіб, які причетні до прийняття політичних рішень. У країнах із високим рівнем жіночого представництва у структурах влади (Фінляндія – 39,0 %, Норвегія – 35,8 %, Швеція – 33,5 %, Данія – 33,0 %) краще, ніж деінде, вирішуються проблеми екології, освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, досягається злагода у суспільному організмі. При цьому від жінок-політиків очікують не тільки захисту соціальних інтересів населення, конструктивного і активного вирішення специфічно жіночих проблем, а й іншого, відмінного від чоловіків, стилю роботи, способів розв'язання проблем.

Проте, як свідчать результати досліджень, на жаль, ставлення до жінок-лідерів, зокрема політиків, у нашому суспільстві є досить упередженим. Серед народу поширена думка, що жінці не місто у великій політиці.

Необхідно сказати, що питання про стиль роботи – доволі суперечне і багато в чому залежить від суб'єктивної точки зору – хто не хоче бачити жіночого стилю в політиці, той його не помітить. У більшості випадків відзначаються позитивні якості жінки-політика. Наголошується, що жінки більш терпимі в спілкуванні з іншими, прагнуть в більшій мірі досягти гармонії і тому надають перевагу компромісу, а не конфронтації, колегіальному, а не ієрархічному способу прийняття рішень. У жінок більш прагматичний підхід, порівняно з чоловіками, більше розвинене почуття обов'язку стосовно роботи, рідше відсутні на сесіях та засіданнях. Необхідно відмітити, що окреслені переваги значною мірою породжені уявленнями про «сімейну жінку» і переносяться на імідж жінки-політика. Якщо критикується «жіночий стиль» у політиці, то знову ж таки, згадують негативні риси, які жінка виявляє в побуті, а не в професійній діяльності.

Відмічаються відмінності в проблемах, які політики-жінки та їх колеги-чоловіки визнають найбільш актуальними. Наприклад, жінки більше переймаються соціальними проблемами та більш активно підштовхують уряд до їх вирішення. Крім того, вони менше впевнені у завтрашньому дні та більш обачні, ніж чоловіки, і тому більше уваги приділяють таким питанням, як податок на охорону здоров'я, дитячі установи та пенсії. Це специфічний «жіночий» елемент, який відповідає ролі жінки-матері, сенс якої визначається піклуванням про інших. Жінка, згідно рольовим стереотипам суспільства, має бути м'якою, стриманою. Ці якості скоріше заважають більшості жінок бути успішними в політиці, побудованій за чоловічим сценарієм.

Ще одна особливість жінок-політиків полягає в тому, що вони прагнуть робити моральну політику. Під моральною політикою розуміється наступне: відповідність засобів і способів тим високим цілям, які декларуються в програмних документах; діяльність не заради кар'єри, власного просування по службі, а заради ідеї; мета – не завоювання влади, а вироблення механізмів народовладдя; протистояння злу в усіх його проявах; захист несправедливо скривджених і т. ін.

Характер політичного лідерства взагалі і жіночого зокрема формується під впливом багатьох факторів, сполучення яких дає нам конкретні стилі політичного лідерства. Серед інших, таких, наприклад, як економічний, адміністративно – територіальний фактор, нам би хотілося особливо виділити як найбільш важливі, для формування характеру жіночого політичного лідерства історичний фактор, конкретну ситуацію, у якій приходиться діяти лідеру, і вплив особистих якостей.

Щодо першого фактора для нас особливо важливим є історія взаємин суспільства і держави, рівень розвитку політичної культури, активності мас, політичні і сімейні традиції. Великобританія в цьому змісті являє класичний приклад політичної культури, з яким прийняте порівнювати інші країни демократичної орієнтації.

Говорячи про історичний фактор також хотілося б особливо підкреслити значення сімейних традицій і узагалі вплив родини у формуванні характеру політичного лідера. Саме в родині людин прилучається (чи не прилучається) до політики, у ній формуються вихідні орієнтації, у тому числі положення жінки в родині визначає відношення її членів до участі жінок у політику. На загальносвітовий процес залучення жінок у політику вплинув феміністський рух «який ставив задачу домогтися надання жінкам виборчих прав». У результаті основним мотивом жіночого лідерства виявляється прагнення пробитися в політику. Це не дивно, тому що політика довгий час залишалася долею чоловіків; узагалі пристрій, організація простору – чоловічою функцією. Адаже в чоловічому світі основною цінністю була влада, тому прагнення пробитися до неї було одним з основних у русі за рівноправність чоловіків і жінок. Прорив жінок у політику був наслідком не тільки руху за рівноправність, але він обумовлений і «глибинними структурними змінами в соціумі, і насамперед – значним збільшенням частки жіночої праці в суспільному виробництві» [6]. У трудову діяльність жінки втягнені були вдало, але це спричинило за собою поява нових проблем: неоднакова з чоловіками оплата за рівноцінну працю, проблема «подвійної зайнятості», а, отже спроб вивільнитися з однієї зі сфер задіяності жінки (або родина, або кар'єра). В області політики це виразилося в більшій активності жінок у низових партійних організаціях.

Серед інших актуальних завдань гендерних досліджень політичного лідерства залишається проблема залучення жінок на високі керівні посади. Зокрема, відомі шляхи, які ведуть жінок до вершин влади, проаналізувавши світовий досвід, можна підрозділити на три основні напрямки.

1. Перший шлях умовно називають «азійським» (за географічною ознакою). У цьому випадку жінка стає головою держави або уряду як вдова або донька лідера країни, який загинув, частіше всього, від рук опозиції. Добровільне призначення кандидатом і наступна перемога на виборах в таких випадках багато в чому визначається повагою нації до таких жінок як членів родин загиблого лідера країни: любов та підтримка населення переноситься на цих жінок: Сиримаво Бандаранаїке (Цейлон), Індира Ганді (Індія), Корасон Акіно (Філіппіни), Віолетта де Чаморре

(Нікарагуа), Беназір Бхутто (Пакистан). Усі ці жінки виявили великі політичні здібності як президенти або голови урядів власних держав.

2. Другий шлях умовно називають «кризовим». Він виявляється тоді, коли проблеми в країні або партії зростають і виникає проблема зміни лідера. Тоді нерідко приймається нестандартне рішення – обрати на цю посаду жінку. Така ситуація виникла в Ізраїлі в 1969 році, коли прем'єр-міністром була обрана Голда Мейер. У 1975 році складна ситуація в партії консерваторів у Великобританії стабілізувалася після обрання Маргарет Тетчер, яка в 1979 році стала головою уряду країни. Саме в умовах кризи прем'єр-міністром Польщі була призначена Ганна Сухоцька (1992 рік), а в Туреччині в 1993 році – Тансу Чиллер. Сюди також можна додати приклад пострадянської незалежної Литви з прем'єр-міністром Казимирою Прунскене.

3. Третій шлях умовно називають «скандинавським» або соціал-демократичним, коли висування жінок в політичні, парламентські або державні структури здійснюється на основі системи квот. У такому випадку жінки не тільки отримують реальну можливість зайняти посаду президента або прем'єр-міністра (Мері Робінсон – Ірландія, Гру Харлем Брундтланд – Норвегія, Вігдіс Фіннбогадоттир – Ісландія), займати пости міністрів (іноземних справ – Швеція, оборони – Фінляндія), але, головне, впливати на прийняття політичних рішень.

Сьогодні в Україні існує об'єктивна потреба у ширшому залученні жінок до влади і політики. Вона обумовлена наступними чинниками:

– по-перше, багато проблем, що стосуються життя й суспільного статусу жінок неможливо розв'язати поза межами державної політики. Ці питання потребують постановки на порядок денний, розгляду в законодавчому органі, схвалення і впровадження в життя державно-правовим шляхом;

– по-друге, жінки, внаслідок специфіки свого менталітету, уважніше, з більшою ширістю і навіть самовідданістю ставляться до проблем, від яких найбільше потерпає наше суспільство сьогодні, та через невіршеність яких йому може загрожувати ще більша деградація в майбутньому. Мається на увазі недостатня увага правлячої верхівки до соціо-культурних, освітніх, гуманістичних проблем; кричуща соціальна несправедливість у сфері розподілу і цинічна байдужість багатіїв до зростаючої злиденності й жебрацтва, безпритульності й злочинності дітей та підлітків; *дегуманізація і деморалізація суспільства загалом і правлячої верхівки, зокрема;*

– третьою причиною є те, що непередставленість жіноцтва у вищих сферах врядування попросту зменшує ту «лаву запасних», про яку у нас так люблять говорити наші державні лідери. Потенціал національної еліти зменшується внаслідок цього рівно вдвічі. А це, за наявності такої проблеми як брак кваліфікованих кадрів, – неприпустима розкіш;

– і, нарешті, четверта причина. Сам спосіб прийняття рішень, характер поведінки суб'єктів при цьому може значно оздоровитись, якщо в цьому процесі будуть брати участь представники обох, поки що лише формально рівноправних, статей.

Отже, все більше дослідників гендерної проблематики приходять до висновків, що узгодження інтересів і прав різних соціальних груп на рівні ухвалення рішень є умовою стабільності демократії. У соціокультурному контексті пострадянської України найважливішою є проблема актуалізації особистісного, індивідуального потенціалу жінок, репрезентація їх незалежної політичної поведінки. Наступним завданням стане побудова на цій основі колективних політичних

стратегій дій і участі у відносинах влади. Поступове звільнення від синдрому повної залежності від держави має супроводжуватись формуванням самостійної, активної, свідомої особистості.

Узагальнюючи попередній аналіз гендерних досліджень політичного лідерства, слід визнати, що, зумовлена гострою необхідністю переосмислити поліваріантність картин глобалізованого світу та місце в ньому жінки, потреба в гендерних дослідженнях зростає.

ЛІТЕРАТУРА

1. Айвазова С. Г. Поощрение гендерного равенства и расширение прав и возможностей женщин [Электронный ресурс] / С. Г. Айвазова. – Режим доступа : www.owl.ru/win/books/gender/13.htm.
2. Белаш М. В. Женский вопрос в классической социологической теории. Реферат работы Кендэла Т. / М. В. Белаш // РЖ Социология. – 1992. – № 4. – С. 33–37.
3. Бендас Т. В. Гендерные исследования лидерства [Электронный ресурс] / Т. В. Бендас. – Режим доступа : <http://women.library.kr.ua/gendislid.html>.
4. Брандт Г. А. Природа женщины как проблема (концепции феминизма) / Г. А. Брандт // Общественные науки и современность. – 1998. – № 2. – С. 167–180.
5. Гарашенко С. В. Гендерна рівність як чинник демократичних перетворень в Україні [Електронний ресурс] / С. В. Гарашенко. – Режим доступа : www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/naukma/.../12_garaschenko_sv.PDF.
6. Горбатенко В. П. Десять уроків політичного лідерства для пострадянських керівників / В. П. Горбатенко // Політичний менеджмент. – 2006. – Спец. вип. – С. 48–62.
7. Гошьян Д. Европейская конвенция о правах человека и Европейская социальная хартия: право и практика / [Д. Гошьян, Д. Харрис, Л. Зваак]; [пер. с англ.]. – М. : Наука, 1998. – 289 с.
8. Грабовська І. Проблеми та перспективи жінки в сучасній українській політиці // Сучасність. – 2001. – № 6. – С. 54–59.
9. Гендерні аспекти європейського права. Досвід адаптації законодавства країн Центральної та Східної Європи [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://pdp.org.ua/analytical-materials/1012-3-ab>
10. Силласте Г. Г. Гендерная социология как частная социологическая теория / Г. Г. Силласте // Социс. – 2000. – № 11. – С. 5–15.

В. Н. Ярошенко, Черноморский государственный университет им. Петра Могилы, г. Николаев, Украина

ГЕНДЕРНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ ПОЛИТИЧЕСКОГО ЛИДЕРСТВА

В данном исследовании использование гендерного подхода к анализу проблем лидерства даёт возможность оценить существующие гендерные исследования политического лидерства. Выявляется, что традиционно лидерство как социально-психологический феномен изучалось почти без учёта пола, потому что лидерская роль априори считалась маскулинной. Наводится анализ гендерных исследований политического лидерства, которые появляются с середины 1970-х годов. Обосновывается в результате анализа гендерных исследований политического лидерства утверждение о том, что обусловлена острой необходимостью переосмыслить поливариантность картин глобализованного мира и место в нём женщины, необходимость в гендерных исследованиях возрастает.

Ключевые слова: гендерные исследования; политическое лидерство; паритетная демократия; теории гендерного лидерства; маскулинность; феминность; андрогинность; гендерное равенство.

V. Yaroshenko, Petro Mohyla Black Sea State University, Mykolayiv, Ukraine

GENDER STUDIES OF POLITICAL LEADERSHIP

In this study, the use of gender-based approach to problem analysis of leadership provides the assess to the existing gender studies of political leadership. It turns out that traditional leadership as a socio-psychological phenomenon studied almost without gender, because leadership role first of all considered masculine. An analysis of gender studies of political leadership that appear from the mid-1970s is provided. As a result of the analysis of gender studies of political leadership statement that caused acute need to rethink multivariate pictures of globalized world and place of woman in it. Consequently the need for gender studies is increasing.

Key words: gender studies; political leadership; parity democracy; gender theory of leadership; masculinity; femininity; androgyny; gender equality.

Рецензенти: **Іванов М. С.**, д-р політ. наук, професор,
Чорноморський державний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв;
Громадська Н. А., канд. політ. наук, доцент,
Чорноморський державний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв;